

Долганова М.В.

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Ключовим поштовхом для створення капеланства у країнах Центрально-Східної Європи була передумова розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР). У Збройних Силах України капеланство почало активно розвиватися під час збройної агресії Росії проти України, у 2014 році. У країнах Центрально-Східної Європи розвиток душпастирства розпочався набагато раніше. Теоретична та практична цікавість складає саме функціонування душпастирства тих країн, у яких є спільне минуле з Україною та котрі мають досвід капеланства. Такими країнами є країни-члени НАТО: Польща, Угорщина, Румунія, Чехія та Словаччина, Україна ж тримає туди вектор вступу. Саме тому цілком доцільно є дослідження досвіду вищезгаданих країн з метою вдосконалення вітчизняної системи капеланства у ЗС України. У статті коротко розкрито історію створення та функціонування капеланства у країнах Центрально-Східної Європи та після розпаду СРСР. Показано особливості діяльності душпастирства таких країн: Польщі, Румунії, Словаччини, Чехії, Угорщини. Наголошено на важливості використання та впровадження досвіду душпастирської діяльності країн Центрально-Східної Європи для кращого функціонування, вдосконалення та розвитку структури капеланства у Збройних Силах України. Адже душпастирство ЗС України пройшло довгий, випробуваний часом шлях, аби натівський підхід до законодавчого регулювання душпастирської опіки у війську набрав свого чину. Сьогодні політичний напрямок України спрямований до НАТО. Капеланство ж країн Центрально-Східної Європи працює за стандартами НАТО, що є вагомим чинником у перейманні досвіду цих країн. Також звертаємо увагу, що капелани Північноатлантичного альянсу мають досвід діяльності у миротворчих місіях, на що варто опиратися й українським військовим настоятелям.

Ключові слова: капелан, душпастирська опіка, країни Центрально-Східної Європи, НАТО, СРСР.

Постановка проблеми. В кінці 20-го століття відбулися значні зміни в країнах Центрально-Східної Європи. Ці зміни призвели до фундаментальних перетворень їх соціально-економічних систем. З припиненням існування СРСР утворилось декілька незалежних держав. Це пов'язано не лише географічною ознакою, а передусім спільним комуністичним минулим, спадщину якого вони подолали неоднаковою мірою в політичній, економічній, світоглядній та зокрема релігійній царині. Саме в цей час капеланство цих країн почало своє трансформування до стандартів НАТО.

Вітчизняні дослідники вже звертали увагу на проблематику військового капеланства, розглядали їхню нормативно-правову базу, систему підготовки, особливості діяльності душпастирів у провідних країнах світу. Варто відзначити статті Ю. Кривенка [3], Л. Владиченко [2, с. 180–185], Ю. Буракова та О. Томчука [1, с. 31–35], Т. Ковтуновича та Т. Привалка [4, с. 424], С. Филипчука [5], а також низку інших робіт. Проте діяльність системи військового капеланства у країнах

Центрально-Східної Європи у вітчизняній історіографії не досліджується. Закордонна ж історіографія питання душпастирства Польщі, Румунії, Угорщини, Словаччини, Чехії практично не висвітлює. Саме тому у статті ми вводимо до обігу джерела, які стосуються нормативно-правової бази вищезазначених країн, що вперше використовуються в українській історіографії.

Метою статті є аналіз діяльності військових капеланів у країнах Центрально-Східної Європи та особливості їх роботи для забезпечення належного морально-психологічного та духовного стану військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Служба військових капеланів у збройних силах країн Центрально-Східної Європи має свою історію досвіду служіння. У кожній країні військовий ординарій та священики в армії мають різні права та статуси. Інколи вони подібні, а часом цілком відмінні. Варто підкреслити, що країни Польща, Румунія, Угорщина, Чехія та Словаччина сьогодні є членами НАТО, куди тримає курс й Україна.

Відродження інституту капеланства у Республіці Польща розпочалося у січні 1991 року, коли папа Іоанн Павел II призначив єпископа для польської армії.

Від 15 січня 2022 року настоятелем польського капеланства є єпископ Веслав Лехович. Кафедральним собором є церква Пресвятої Діви Марії Королеви Польщі у м. Варшава. Станом на 2019 рік військовими капеланами служать 167 священиків та 13 цивільних працівників душпастирської служби, а військова єпархія налічує 80 парафій [6].

Сьогодні у збройних силах Республіки Польщі служать капелани Римо-Католицької, Православної і Євангелістської Церков. Оскільки переважна більшість населення у країні – католики, серед священиків в армії теж переважають католики. Православні – друга за чисельністю група поляків-військовослужбовців. Питаннями духовного опікування православних військовослужбовців займається Православний ординаріат Війська Польського, що має статус єпархії у складі Польської Православної Церкви [8, с. 16].

Правові підстави діяльності католицького військового капеланства, були затверджені в угоді між Святим Престолом і Республікою Польща від 28 липня 1993 року, у статті 16, яка цілком присвячена питанню душпастирства вояків-католиків [7].

Основним документом, який визначає призначення та проходження професійної військової служби є Закон «Про військову службу професійних військовослужбовців» від 30 червня 1970 року та положення Міністра національної оборони «Про військову службу професійних військовослужбовців» від 19 грудня 1996 року [11].

Військові капелани Польщі проходять професійну військову службу на посадах офіцерського складу, передбачених у штаті військової частини. Перед тим як встати на посаду, душпастир повинен пройти військову-лікарську комісію, аби запевнити свою розумову та фізичну придатність до військової служби. Основною вимогою для зайняття посади військового капелана є наявність вищої богословської освіти. Хочемо підкреслити, що в Україні така вимога теж є важливою. Перше військове звання у польських капеланів це – молодший лейтенант [12].

Посади військових капеланів у Республіці Польща класифікуються за різними штатними званнями (в залежності від рівня військової частини, наприклад: у батальйоні – капітан, у полку – майор, у бригаді – підполковник). Прохо-

дячи службу на посаді, військовий капелан знаходиться на грошовому забезпеченні, як і інші професійні військові. Відповідно до Закону «Про розміщення збройних сил Республіки Польща» від 22 червня 1995 року перше призначення капелана на військову посаду здійснюється за контрактом [13].

Основною організаційною структурою в Польовому ординаріаті, створеному для безпосереднього виконання душпастирської місії серед воїнів, є військова парафія, доручена парохом¹ як власному пастору².

На території окремих військових парафій можуть створюватися й інші осередки військового капеланства, особливо при військових вищих навчальних закладах, військових шпиталях чи окремих частинах Війська Польського, які мають певну душпастирську самостійність, але не є військовими парафіями.

Пресвітерія³ Польового ординаріату складається з трьох груп військових капеланів, які називаються відповідно: старші капелани, капелани та допоміжні капелани.

Старші військові капелани – це священнослужителі, призначені в польовий ординаріат або делеговані до польового єпископа власним єпископом або релігійним настоятелем і допущені на постійно або на певний період часу для роботи у військовому капелані, які також є професійними офіцерами Війська Польського.

Військовими капеланами є священнослужителі, що делеговані в розпорядження польового єпископа їхнім власним єпископом або релігійним настоятелем і допущені до роботи у військовому капеланстві на випробувальний термін або постійно як цивільні службовці Війська Польського.

Допоміжні ж капелани виконують постійне завдання у своїй єпархії чи релігійному інституті, а за згодою власного єпископа чи релігійного настоятеля додатково виконують душпастирське служіння у Війську Польському на підставі номінації польового єпископа [14].

Важливо підкреслити, що в професійному плані військовий капелан, як і будь-який професійний військовий, має бути добре підготовлений до виконання службових обов'язків. В системі підвищення кваліфікації, у тому числі і мовної підготовки. Це зумовлено обсягом внутрішніх і

¹ Парох – у традиційних церквах це парафіяльний священик, головний священик церкви, духовний батько парафії

² Пастор (лат. pastor «пастих», «пастир») служитель церкви

³ Пресвітерія (від грец. збори священиків) корпорація або рада священиків при єпископі. Ще прийнято називати будинок католицького священика при церкві.

зовнішніх завдань у рамках військових операцій, місій і гуманітарних акцій, які здійснюють збройні сили Республіки Польща за кордоном [15].

З точки зору церкви, законодавчі положення для військових капеланів мають свої позитивні і негативні сторони. Позитивами є те, що капелани, як і кадрові військові отримують зарплату, винагороду, мають право на отримання житла від держави, страхування та набувають право на пенсію за вислугу років чи пенсію по інвалідності. Усе це звільняє польового єпископа від турботи про турботи про утримання духовенства [16].

Частина річних коштів, що виділяються польовому ординаріату з бюджету Міністерства національної оборони Польщі призначені для особистих (заробітна плата, одяг, службові відрядження) та матеріальних (літургійні параметри, витратні матеріали та обладнання тощо) витрат капелана.

Прирівнювання правового статусу капелана до професійного офіцера з точки зору церкви носить негативний характер, оскільки обмежує свободу польового єпископа у зміні посади. Капелани починають своє служіння в ординаріаті та підписують 5-річний контракт. Це зумовлено тим, що військові настоятелі не мають закінченої відповідної військової освіти. Протягом контракту вони не можуть змінити посаду чи місце роботи. Але відповідно до чинного військового законодавства, без згоди офіцера його не можна перевести на нижчу посаду, наприклад, з посади підполковника на посаду майора. Те саме стосується і заробітної плати, що певним чином дає соціальні гарантії військовому настоятелю. Верхня вікова межа для призначення на посаду військового капелана становить 35 років [19].

Правове становище допоміжних капеланів відрізняється від професійних тим, що їх наймають як цивільних робітників, зазвичай на половину робочого дня, у тих частинах, де невелика кількість військовослужбовців. Вони не мають таких же прав, як професійні капелани [14].

Основним завданням інституту капеланства у Польщі є підтримка належного морально-психологічного стану військовослужбовців як на території власної держави так і у миротворчих місіях.

Робота військових душпастирів у збройних силах Румунії регламентується відповідно до положень Закону «Про встановлення, організацію та функціонування діяльності військового духовенства» №195 від 6 листопада 2000 року [20]. Військовий священик є служителем церкви або визнаного законом культу та наділений правом

здійснювати богослужіння, передавати успадковане вчення віруючим, якими він опікується.

Набір військових священиків здійснюється Міністерством національної оборони через Відділ сприяння релігії та Управління персоналу та мобілізації Генерального штабу. Мінімальний вік кандидатів – 25 років, а максимальний – 30 років [20].

Працевлаштування військових священиків здійснюється за конкурсом або іспитом відповідно до чинного законодавства Румунії. Для православних священиків іспит проводиться в Румунській Патріархії, комісією, що складається з представників Відділу сприяння релігії, Управління персоналу та мобілізації Генерального штабу, професорів Богословського факультету, що призначені Патріархом Румунської Православної Церкви. Головою комісії є ієрарх Священного Синоду, який керує релігійною допомогою у військовому середовищі, тема конкурсу затверджується Священним Синодом Румунської Православної Церкви. Для кандидатів, які належать до інших церков чи культів, іспит відбувається в головному офісі відповідної церкви чи культу з представниками церкви чи культу, до якого належать кандидати. Спеціалізовану тему встановлюють представники церкви чи культу [21].

Кандидати, які пройшли за конкурсом або склали іспит, проходять спеціальні навчальні курси, організовані установами, які передбачені статтею 1 Закону «Про встановлення, організацію та функціонування діяльності військового духовенства» [20].

Присутність і діяльність військового священика у структурах збройних силах Румунії є гарантією сповідання релігійної віри кожним військовим для забезпечення права на нормальне релігійне життя, не залежно від релігії чи конфесії до якої він належить. Все відбувається у дусі толерантності та поваги один до одного.

Духовна та релігійна діяльність здійснюється відповідно до церковних обрядів, відповідно до програми, встановленої капеланом, за погодженням з командиром частини. Участь військових у цих заходах ґрунтується на їх вільно вираженому виборі.

Відповідно до доктрини та практики відповідного культу, військові священики у підрозділах та гарнізонах здійснюють душпастирську та морально-релігійну освітню діяльність. Релігійні служби здійснюються у спеціально облаштованих приміщеннях або на полігонах.

На релігійних службах військові священики носять одяг культу, до якого вони належать, а в

інших випадках – відповідну духовну військову форму.

Норми щодо опису духовної військової форми, відмінних та ієрархічних знаків розрізнення визначається положеннями про капеланську військову службу.

Військові священики у військово-адміністративному відношенні підпорядковуються керівникам військових підрозділів, до складу яких вони входять, і духовно-канонічно церковній ієрархії, яка їх рекомендувала.

Категорії військових священиків прирівнюються до офіцерського складу таким чином:

- до звання майора прирівнюються гарнізонні священики I категорії та помічники священиків;
- званню підполковник відповідають гарнізонні священики II категорії;
- до звання полковника прирівнюються священики гарнізону III категорії, священики Бухарестського гарнізону, священики Секції релігійної допомоги;
- званню бригадного генерала відповідають генеральний інспектор та начальник відділу релігійної допомоги [22].

На військового капелана у Румунії покладені такі обов'язки:

- відправляти Святу Месу, інші релігійні служби, здійснювати Святі Таїнства, сповідь військових, здійснювати діяльність окремих та групових душпастирських справ у підрозділах;
- передавати військовим тієї ж релігії або конфесії, що разом з ним, вчення віри релігійного культу, якого він представляє;
- здійснювати морально-релігійну, етичну та виховну діяльність військовослужбовців;
- співпрацювати з військовими підрозділами для організації релігійних служб з нагоди важливих подій в історії та духовності румунського народу;
- надавати, на прохання, релігійну допомогу військовослужбовцям, які знаходяться в госпіталях;

Цікавим є те, що у Румунії для капеланів є і певні обмеження. До прикладу, шлюб з особою без громадянства або особою, яка не має виключно румунського громадянства, обумовлений отриманням попереднього дозволу начальника підрозділів, у яких вони проходять службу. Також капеланам забороняється участь у мітингах, демонстраціях чи зборах політичного чи профспілкового характеру. Військові священики можуть виїжджати за кордон лише на умовах, встановлених внутрішніми розпорядженнями та

положеннями. Політичні думки капеланам дозволено висловлювати лише поза службою, але не перед військовими. Постійні військові священики можуть виконувати функції парафіяльних священиків лише після припинення діяльності військового духовенства [20].

Румунські капелани як і військові настоятелі інших країн беруть активну участь у миротворчих місіях. За героїчні дії, мужність та відданість у виконанні місії, а також за особливі заслуги у виконанні своїх обов'язків військові священики можуть бути нагороджені орденами та почесними званнями.

У разі невиконання своїх обов'язків, порушення правил соціального співіснування до військових священиків можуть застосовуватися стягнення. Норми щодо встановлених стягнень та компетенції щодо їх застосування розробляються міністерством та установою разом з тими релігійними культурами, до яких належать священики, на основі військових правил та церковних обрядів.

Діяльність капеланів припиняється, якщо священнослужитель досяг віку та вислуги років, необхідних для призначення пенсії за вислугу років чи за наявності військово-лікарської експертизи за першим, другим чи третім ступенем інвалідності відповідно до закону. Також у випадку реорганізації та скорочення підрозділу, у якому працював капелан та у разі відсутності схожих посад у іншому структурному підрозділі. Капелан має право припинити свою діяльність за наявності поважних причин, шляхом відставки та у випадку засудження за рішенням суду, що набрало законної сили до позбавлення волі з його виконанням [20]. Засуджені військові священики, які раніше були відсторонені від посади, припиняють бути військовим священиком, починаючи з дати відсторонення. У разі, якщо було видано розпорядження про усунення від кримінального розслідування або виправдання, вони будуть відновлені у всіх правах, які вони мали на момент відсторонення від посади, відповідно до надання їх у розпорядження [20].

Попри особливості діяльності капеланів Румунії роль настоятеля у війську зростає та полягає у роз'ясненні військовослужбовцям постійного впливу на їхню свідомість, як позитивних морально-етичних(релігійних) норм і принципів так і негативних чинників. Основна функція капелана вбачається в допомозі проходження військової служби та попередженні конфліктів у військових підрозділів.

В Угорщині капелан або священник, що належить до військової організації, називається табірним капеланом або військовим капеланом. З одного боку, він виконує свою роботу в рамках служби капеланів табору, яка є належить до структури Міністерства національної оборони, а з іншого боку, він належить до табору єпископства, який є незалежною єпархією чи церквою. Військовий капелан несе одночасно церковні та військові обов'язки. Військовими капеланами, здебільшого, називають священнослужителів, які на волонтерських засадах здійснюють служіння та духовну підтримку військовослужбовців у військових підрозділах, за якими закріплюються, у межах держави. Натомість табірними капеланами є священнослужителі, діяльність яких спрямована на підтримку бійців у миротворчих місіях за межами держави та під час паломництв. Саме така діяльність пояснює назву «табірний капелан».

Основні завдання військових капеланів спрямовані на духовну (зокрема моральну) підтримку силу війська, здійснювати богослужіння, вшанувати померлих, здійснювати таїнства (хрещення, вінчання тощо), давати промови, молитви, благословення на військових заходах.

Вперше капелан з'явився в Угорщині в 1773 році під час існування імперії Габсбургів, яку заснувала Марія Терезія. У той час серед солдатів служили лише католицькі польові капелани, подібні до парафіяльних священників. Вони також служили у військових установах (Militär-Caplaten) і дальніх корпусках (Militär-Chaplane). Під час Другої світової війни потреба у капеланах, а відповідно і кількість їх зросла, але після війни з кожним роком їх ставало менше.

У 1951 році не було офіційно зареєстровано жодного військового капелана, а в 1955 році пішов на пенсію останній табірний капелан, який вже не займався цією діяльністю в армії. Насправді, офіційно капеланство не припинилося, але на практиці в армії його не існувало [23].

Переломним моментом стала зміна політичного режиму у 1990 році. На підставі закону «Про свободу совісті та віросповідання» та урядового розпорядження була заснована табірний капеланська служба. Тоді з кожною історичною церквою укладали окремі угоди. Тоді ж було створено католицьке, протестантське (очолюване реформатським і євангельським єпископом) і єврейське табірне капеланство.

З листопада 2004 року військову повинність скасовано. У зв'язку з цим діяльність табірних капеланів мала бути докорінно переглянута, а

приєднання до НАТО дало поштовх до реформування військового капеланства. Збройні сили Угорщини почали активно брати участь у закордонних місіях, де була необхідною діяльністю душпастира під час миротворчих операцій задля підтримки морального стану військовослужбовців.

Сьогодні сенс існування польового капеланства в Угорщині не ставиться під сумнів, оскільки всі країни-члени НАТО повинні однаково забезпечити вільне сповідання релігії в армії. У практичному сенсі робота польових капеланів також необхідна для того, щоб забезпечити духовне та релігійне служіння солдатам, які знаходяться далеко від дому, часто працюючи в іншому культурному та релігійному середовищі. Поряд з роботою психологів вони відіграють велику роль для забезпечення належного морально-психологічного стану у збройних конфліктах. Військова служба за контрактом ставить перед табірними капеланами нове й унікальне завдання духовної опіки [23].

У Чехії є свої особливості діяльності військових капеланів. Після 45 років відсутності військового духовенства в Чехословацькій народній армії, падіння комуністичного режиму, виник рух щодо вільної діяльності церкви в армії.

У 1998 році, з моменту відновлення капеланства у армії Чеської Республіки, понад 40 військових капеланів з 9 християнських церков пройшли через духовне служіння. Перший військовий капелан в армії Чеської Республіки почав працювати в чеському підрозділі IFOR/SFOR в Боснії та Герцеговині в 1996 році. Базуючись на цьому позитивному досвіді армії з військовими капеланами, у 1998 році було укладено угоду між департаментом Міністерства оборони з одного боку та церквами, об'єднаними в Конференцію Чеського Єпископату та Вселенську Раду Церков з іншого боку, про духовне служіння у відділі Міністерства оборони [24].

Основними завданнями військового настоятеля у Чеській Республіці є:

- підтримувати командирів на всіх рівнях у виконанні їхньої відповідальності за реалізацію та захист людського виміру життя кожного військовослужбовця та цивільного службовця, який несе службу;

- пропонувати допомогу у вирішенні особистих криз та труднощів, що виникають у трудовому, особистому та сімейному житті воїна та цивільного працівника;

- сприяти розвитку та поглибленню демократичних традицій європейської культури у відомстві Міністерства оборони Чехії;

– створити умови для реалізації гарантованих Конституцією прав людини, пов'язаних зі свободою віросповідання, працівниками Міноборони в усіх ситуаціях, пов'язаних з виконанням ними службових і трудових обов'язків.

Військовий капелан працює як з військовими так і з цивільними працівниками військового підрозділу. Душпастир частково виконує і роль психолога в колективі. З точки зору душпастирської практики, це так зване служіння присутності, або духовна порада. По відношенню до солдатів, які є практикуючими християнами, служба військового капелана розуміється не як заміна чи альтернатива стандартному пастирському служінню церкви, а як доповнення до нього.

Стандартний термін служіння капелана у війську зазвичай становить 6 років. Після цього капелан йде в резерв і повертається до служби у свою церкву. Довший термін перебування на службі військового капелана визначається виключно відповідно до потреб духовної служби Чеської Армії.

Претендент на посаду військового капелана повинен відповідати умовам кандидата на цю службу, він повинен відповідати всім критеріям, яких вимагають від професійного військового. Також умовою для вступу на службу військового капелана є складання обіту [25].

Варто відміти, що капелани Румунії, Польщі, Угорщини, Словаччини беруть активну участь у паломництвах. Зовсім нещодавно, Чехія взяла участь в одному з найбільш відвідуваних паломницьких місць у світі Люрді. Ці паломництва відбуваються з 1958 року, відколи капелани з Франції та Німеччини організували першу зустріч для своїх солдатів. Це був символічний акт примирення після Другої світової війни, де солдати разом молилися за мир і примирення між народами. Ця ідея все ще приводить тисячі військовослужбовців з усього світу до Люрду. Чехія є активним учасником цього заходу [25].

Капеланство Словаччини дещо відрізняється від капеланства Чехії. З лютого 1995 року інституційна духовна служба Словаччини діяла як спільне для всіх церков Управління військових капеланів. Проте у 2003 році було створено Ординаріат збройних сил і збройних корпусів Словацької Республіки, тоді ж починає фігурувати Католицька церква. У Словацькій Республіці всі інші конфесії прийнято називати «не католицькими», або «зареєстрованими церквами» чи «релігійними організаціями».

До 1995 року посади капеланів були скасовані командувачем збройних сил Словацької Респу-

бліки. А впродовж 1995–2003 років Католицька Церква діяла у Міністерстві оборони Словацької Республіки. Спочатку кількість військових капеланів встановлювалася з розрахунку один священник на тисячу вояків. За інформацією Міноборони Словаччини, фактична чисельність збройних сил станом на 6 липня 2017 року становила 12 180 військовослужбовців при штатній структурі чисельністю 16 077 військовослужбовців. На підставі контракту від 21 серпня 2002 року військові капелани призначаються вже не за кількістю військовослужбовців, а безпосередньо на систематизовані посади у військових частинах [24].

Служба католицького капелана в збройних силах налічує загалом 73 систематизовані посади, з яких 67 заповнені. «Не католицькі церкви» 28 квітня 2005 року уклали договір про душпастирство зі Словацькою Республікою, на основі якої створили Екуменічну душпастирську службу [23].

Цей договір має 22 систематизовані посади у трьох міністерствах – 10 у Міністерстві оборони, 5 у Міністерстві юстиції та 7 у Міністерстві внутрішніх справ. З 22 штатних місць зайнято 19. Загалом у силових структурах Словацької Республіки усі душпастирські служби систематизували 95 посад капеланів, з яких у 2018 році було заповнено 86 [24].

Військові капелани Словацької Республіки зобов'язані дотримуватись правових норм, відповідних церковних статутів та внутрішніх нормативних актів. Вони є професійними військовослужбовцями, які підпорядковані командирі частини, до якої вони належать.

Військові капелани у Словацькій Республіці можуть мати звання лейтенанта, старшого лейтенанта, капітана, майора, підполковника та полковника. Однак практика показує, що професійні, військовослужбовці призначені на посаду військового капелана не носять офіцерських зірочок на військовій формі, а лише відмітні знаки, що символізують духовне служіння і особливо статус священника. Це пов'язано насамперед із фінансуванням капеланської служби Міністерством оборони Словацької Республіки.

Звертання до капелана раніше звучало «пан капітан», проте сьогодні у Словацькій Республіці до капеланів звертаються «Пан капелан, декан чи вікарій». Під час військової служби священнослужителі зобов'язані носити уніформу та обмундирування. Цікавим фактом є те, що у капеланів словацької республіки не має зброї, хоче документально вона у них приписана.

Основними завданнями капелана у Словаччині є: проведення пастирської, катехизової та євангельської діяльності серед своїх віруючих та їх сімей, проведення релігійних служб для професійних солдатів та членів їх сімей, здійснення обрядів для професійних солдатів та членів їх сімей, здійснення індивідуальної, колективної та духовно-консультаційної діяльності, сприяння розвитку та поглибленню духовного життя та віри військовослужбовців, здійснення духовно-пастирської опіки з сім'ями колишніх військовослужбовців, надання допомоги у виявленні та запобіганні джерел конфліктів та напруженості у підрозділі, організація участі у внутрішніх та закордонних паломницьких поїздках, здійснення громадсько-благодійної діяльності з підтримки хворих та соціально слабких, надання релігійної літератури, сприяння поглибленню патріотизму, взяття участі в етичному вихованні, співпраця з лікарями, управлінням персоналом, співпраця у здійсненні профілактики боротьби з алкоголізмом та наркоманією. Всі ці критерії показують, якою багатогранною та важливою є робота капелана у збройних силах Словаччини [23].

Висновки. Проаналізувавши історичний досвід душпастирства у країнах Центрально-Східної Європи, варто зауважити, що діяльність військових капеланів є невід'ємною складовою, яка забезпечує належний морально-психологічний стан та бойовий дух воїна. У кожного капелана країни-члена НАТО одна місія - становлення особистості воїна, його віри у себе, міць збройних сил та у майбутнє своєї держави.

Після повалення комуністичного режиму розпочався етап реорганізації душпастирського служіння у країнах Польщі, Угорщини, Румунії та інших вже незалежних держав. У кожній з цих країн є свої особливості душпастирського служіння. Значний досвід релігійної опіки військовослужбовців з допомогою інституту військових капеланів мають збройні сили Польщі, у яких перевагу має католицька церква. Однією з найважливіших вимог для капелана у збройних силах Республіки Польщі є наявність богословської освіти. Варто відмітити, що у ЗС України це також є важливим критерієм. Цікавим фактом польському капеланстві є те, що посади капеланів класифікуються за різними штатними званнями. Важливе значення має і мовна підготовка, це зумовлено насамперед із військовими операціями та місіями за кордоном, які виконують збройні сили Польщі.

Працевлаштування капеланів у збройних силах Румунії, відбувається за конкурсом або іспитом. Кандидати які пройшли конкурс, або склали іспит проходять спеціальні навчальні курси військової підготовки. У Румунії священники діляться на певні категорії, що відображається і у військовому званні. Варто підкреслити, що румунські військові настоятелі мають і певні обмеження про які ми вказуємо у статті. Як і капелани Польщі, капелани беруть активну участь у миротворчих місіях.

Специфікою служіння капеланів Угорщини є те що вони несуть за собою одночасно церковні та військові обов'язки. Варто зауважити, що у військових підрозділах капелани працюють на волонтерських засадах. Основним завданням у капеланів Угорщини є участь у миротворчих місіях, де їхня діяльність зосереджена на збереженні бойового духу та моральному стану угорських воїнів, звідки і походить назва «табірний» капелан. Разом із співпрацею психологів, капелани Угорщини відіграють важливу роль у збереженні духовного стану збройних сил Угорщини.

Капеланство Чехії теж має свої особливості служіння. Свою духовну опіку душпастирі цієї країни направляють на всіх працівників військового підрозділу, до якого належать. Це стосується як професійних військових, так і цивільного персоналу. Аби стати капеланом Чеської Республіки потрібно відповідати усім вимогам, які ставляться перед професійним військовим. Також важливою умовою для вступу на духовну-військову службу є складання обіту.

У Словаччині військові капелани є професійними військовослужбовцями, які підпорядковуються командирі військового підрозділу, до якого вони належать. Військові настоятелі можуть мати звання лейтенанта, старшого лейтенанта, капітана, майора, підполковника та полковника. Проте як показує практика, професійні солдати, призначені на посаду військового капелана не носять офіцерських зірочок на військовій формі, а лише відмітні знаки, що символізують духовне служіння та статус священика. Також капелани Словацької республіки не носять із собою зброю, хоча документально вона у них приписана.

Попри всі особливості капеланства кожної держави, мета капелана одна – це зберегти у воїні людину, не втратити віру у себе та довіру до інших. Зберегти морально-психологічний стан та бойовий дух воїна при виконанні поставленого завдання.

Список літератури:

1. Бураков Ю.В, Томчук О.А. Відродження капеланства в сучасному українському війську. Військово-науковий вісник. Вип. 36. Львів, 2021. 31–35 с. URL: <http://vvn.asv.gov.ua/article/view/243901> (дата звернення: 11.11.2022).
2. Владиченко Л.Д. Досвід упровадження військового священства (капеланства) у Збройних Силах України. Київ, 2014. 180–185 с.
3. Кривенко Ю.В. Діяльність військових капеланів за Законодавством України. Прикарпатський юридичний вісник. Вип. 3. 2014. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2014/09.pdf (дата звернення: 11.11.2022).
4. Ковтунович Т.О., Привалко Т.В. Капелани на службі Богу і Україні. Український інститут національної пам'яті. Київ, 2019. 424 с.
5. Филипчук С.В. Досвід капеланства в зоні АТО. «Історичне релігієзнавство». 2015. Вип.12.
6. Military Ordinariate of Poland, Military. Historical Details. Statistics. URL: <http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dmlpl.html> (дата звернення: 15.11.2022).
7. Законодавчий вісник – 1998, № 51, П.П 318 с. URL: https://static1.money.pl/d/akty_prawne/pdf/du/1998/51/du19980510318.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
8. Борковський М. Православ'я у Війську Польському, «Wojsko i Wychowanie». 1994. 16 с.
9. Karpusa Z., Rezmera W. Zbiór studiów pod redakcją Wojsk. Nr 17. 2001. 303–304 s.
10. Teksty w: Ordynariat Polowy Wojska Polskiego. Warszawa. 1998. 282–284 s.
11. Dz. Ustawa. 1998. 318 s. URL: <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.1998.051.0000318,konkordat-miedzy-stolica-apostolska-i-rzeczpospolita-polska.html> (дата звернення: 15.11.2022).
12. Закон «Про відносини між державою та Католицькою Церквою у Республіці Польща» 17 травня 1989 р. (зі змінами). URL: <https://lexlege.pl/ustawa-o-stosunku-panstwa-do-kosciola-katolickiego-w-rzeczpospolitej-polskiej/rozdzial-3-duszpasterstwo-wojskowe-i-sluzba-wojskowa-osob-duchownych/2937/> (дата звернення: 15.11.2022).
13. Dz. Ustawa. 1995 433 s. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19950860433/O/D19950433.pdf> (дата звернення: 15.11.2022).
14. Instrukcja biskupa polowego o strukturze duszpasterskiej ordynariatu polowego wojska polskiego. 07 grudnia 1992 r. URL: <https://ordynariat.wp.mil.pl/pl/articlesdokumenty-p/1991-01-217-instrukcja-biskupa-polowego-o-strukturze-duszpasterskiej-ordynariatu-polowego-wojska-polskiego/pdf/> (дата звернення: 15.11.2022).
15. Ustawa «O zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa». 17 grudnia 1998 r. URL: http://orka.sejm.gov.pl/proc3.nsf/ustawy/679_u.htm (дата звернення: 15.11.2022).
16. Ustawa «O służbie wojskowej żołnierzy zawodowych». 11 września 2003 r. 24 s. URL: <http://www.polskieustawy.com/print.php?actid=1945&lang=&adate=20130509> (дата звернення: 15.11.2022).
17. Tradycje służby duszpasterskiej w Wojsku Polskim. URL: https://archiwum-ordynariat.wp.mil.pl/pl/263_7015.html/ (дата звернення: 15.11.2022).
18. Zeszyty naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy scientific papers of The Witelon State University of Applied Sciences in Legnica 27 (2)/2018. Sztuka. 1014.
19. «Рішення № 13/ПОН Міністра Національної оборони про детальний обсяг діяльності Військового ординаріату. 27 січня 2014 р. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-resortowe/szczegolowy-zakres-dzialania-ordynariatu-polowego-34839726> (дата звернення: 15.11.2022).
20. LEGE nr.195 din 6 noiembrie 2000 privind constituirea și organizarea clerului militar. URL: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=24895 (дата звернення: 15.11.2022).
21. Recrutarea, selecția, încadrarea și promovarea preoților militari Regulament. URL: <https://lege5.ro/Gratuit/gm4dqmrygq/recrutarea-selectia-incadrarea-si-promovarea-preoților-militari-regulament?dp=gy3domrrge4de> (дата звернення: 15.11.2022).
22. Prevederile art. 9-12, 14, 17-28 și, respectiv, 112 din Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare, respectiv, se aplică preoților militari și familiilor acestora, în funcție de împrejurări. URL: <https://www.sie.ro/pdf/legislatie/80.pdf> (дата звернення: 15.11.2022).
23. Католицький табірний єпископат – військовий ординаріат. URL: <https://ktp.hu/rolunk/alapveto-dokumentumok/a-magyarorszagi-katonai-ordinariatus> (дата звернення: 15.11.2022).
24. Oficiální stránky Duchovní služby Armády České republiky. URL: <https://kaplani.army.cz/informace-pro-vas> (дата звернення: 15.11.2022).
25. Pro zájemce o službu kaplana. URL: <https://kaplani.army.cz/pro-zajemce-o-sluzbu-kaplana> (дата звернення: 15.11.2022).
26. Poutníci v uniformách zaplnili Lurdy// URL: <https://kaplani.army.cz/aktuality/poutnici-v-uniformach-zaplnilo-lurdy> (дата звернення: 15.11.2022).

27. Договір між Словацькою Республікою та Святим Престолом про духовне служіння віруючих католиків в Збройних Силах Республіка Словаччини. № 648/2002. URL: <https://prometheus.sk/mytus-4-armada-bez-ideologie/> (дата звернення: 15.11.2022).

Dolganova M.V. FEATURES OF THE ACTIVITIES OF THE INSTITUTE OF MILITARY CHAPLAINS IN THE COUNTRIES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE

The key impetus for the creation of chaplaincy in the countries of Central and Eastern Europe was the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics (hereafter the USSR). In the Armed Forces of Ukraine, chaplaincy began to actively develop during Russia's armed aggression against Ukraine in 2014. In the countries of Central and Eastern Europe, the development of pastoral care began much earlier. The functioning of the pastoral care of those countries that have a common past with Ukraine and that have chaplaincy experience is of theoretical and practical interest. Such countries are NATO member countries: Poland, Hungary, Romania, the Czech Republic and Slovakia, Ukraine holds the vector of entry there. That is why it is quite appropriate to study the experience of the above-mentioned countries in order to improve the domestic system of chaplaincy in the Armed Forces of Ukraine. The article briefly reveals the history of the creation and functioning of the chaplaincy in the countries of Central and Eastern Europe and after the collapse of the USSR. The features of the pastoral activity of the following countries are shown: Poland, Romania, Slovakia, the Czech Republic, and Hungary. The importance of using and implementing the experience of pastoral activity of Central and Eastern European countries for better functioning, improvement and development of the chaplaincy structure in the Armed Forces of Ukraine was emphasized. After all, the pastoral care of the Armed Forces of Ukraine has gone a long, time-tested path, so that the NATO approach to the legislative regulation of pastoral care in the military gained its rank. Today, the political direction of Ukraine is directed towards NATO. The chaplaincy of the countries of Central and Eastern Europe works according to NATO standards, which is an important factor in imitating the experience of these countries. We also draw attention to the fact that chaplains of the North Atlantic Alliance have experience in peacekeeping missions, which Ukrainian military superiors should rely on.

Key words: *chaplain, pastoral care, countries of Central and Eastern Europe, NATO, USSR.*